

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ПОГАСІЙ ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 342.9 (477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ СЛУЖБОЮ БЕЗПЕКИ
УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2025

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
Дрозд Олексій Юрійович,
Бюро економічної безпеки України,
керівник Департаменту організаційного забезпечення діяльності

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Манжула Андрій Анатолійович,
Центральноукраїнський державний університет ім. В. Винниченка,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності

кандидат юридичних наук, доцент

Шруб Інна Володимирівна,
Національна академія внутрішніх справ,
начальник відділу аналітичної роботи та організації управління

Захист відбудеться «17» вересня 2025 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «15» серпня 2025 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ксенія КУРКОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах сьогодення реалізація правоохоронної функції держави є необхідною та ключовою умовою збереження суспільної стабільності, підтримання безпеки, правопорядку та гарантування дотримання прав та свобод людини і громадянина. Якість реалізації вказаної функції відображає здатність держави забезпечувати баланс між інтересами особи, суспільства і влади, створюючи при цьому належні умови для сталого розвитку та функціонування всіх демократичних інститутів. Варто зауважити, що у сучасних умовах, коли спектр загроз безпеці держави охоплює не лише традиційні прояви злочинності, а й кіберзагрози, терористичні акти, інформаційні впливи, а також інші ризики, обумовлені повномасштабною військовою агресією з боку російської федерації, ефективність реалізації правоохоронної функції визначає рівень державної спроможності реагувати на виклики і гарантувати національну безпеку та зберегти незалежність й територіальну цілісність країни.

Реалізація правоохоронної функції держави покладається на низку суб'єктів, серед яких особливе та самостійне місце належить Службі безпеки України. Діяльність останньої має комплексний характер, оскільки вона поєднує як «класичні» елементи правоохоронної діяльності, так і завдання, пов'язані із захистом та збереженням державного суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу. Отже з огляду на складність сучасних викликів, ефективність діяльності СБУ у сфері реалізації правоохоронної функції держави безпосередньо впливає на рівень довіри громадян до влади, стійкість правопорядку та здатність України протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Саме тому важливим завданням українського законодавця є створення ефективної системи адміністративно-правових засад реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Окремі проблемні питання, присвячені реалізації правоохоронної функції держави у своїх наукових працях розглядали: О.І. Безпалова, І.Л. Бомбергер, І.В. Бондаренко, В.В. Гавриленко, Ю.В. Гаруст, Є.А. Гетьман, В.Г. Гриценко, Н.П. Демчик, О.В. Джафарова, О.Ю. Дрозд, Є.В. Дуліба, О.Ф. Кобзар, Ю.О. Коваленко, Ю.М. Коломоець, А.Т. Комзюк, І.В. Кріцак, В.І. Курило, Л.І. Луценко-Миськів, А.А. Манжула, В.В. Молдован, О.М. Музичук, В.Ю. Оксін, П.В. Онопенко, Т.О. Пікуля, Р.М. Савчук, А.В. Собко, Є.Ю. Соболь, Л.В. Сорока, В.Я. Тацій, В.Ю. Терехов, А.С. Філіпенко, Р.В. Шаповал, С.О. Шатрава, І.В. Шруб та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі недостатньо опрацьованим є питання адміністративно-правових засад реалізації правоохоронної функції держави саме Службою безпеки України.

Таким чином, необхідність покращення ефективності та якості реалізації правоохоронної функції держави, зокрема Службою безпеки України, а також відсутність комплексних монографічних досліджень, присвячених вказаним проблематиці, обумовлюють актуальність та своєчасність представленої наукової роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до: Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Стратегії боротьби з організованою злочинністю, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126-р; Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета та завдання дослідження *Мета* дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб спираючись на аналіз наукових поглядів учених, норм чинного законодавства та практики його реалізації, розкрити сутність та узагальнити особливості адміністративно-правових засад реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України, та на основі опрацювання позитивного вітчизняного та зарубіжного досвіду, сформулювати науково-обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність СБУ взагалі, та в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема.

Досягнення поставленої мети зумовлює потребу у вирішенні таких *завдань*:

- розкрити сутність правоохоронної функції держави як об'єкта адміністративно-правового дослідження та предмету діяльності Служби безпеки України;
- визначити місце Служби безпеки України в системі суб'єктів, що реалізують правоохоронну функцію держави;
- з'ясувати принципи та розкрити нормативні засади реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України;
- визначити сутність адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України та виокремити його структурні елементи;
- окреслити порядок застосування запобіжних заходів як складової правоохоронної функції держави Службою безпеки України;
- визначити сутність контрольно-наглядових заходів Служби безпеки України як складової реалізації правоохоронної функції держави;
- розкрити взаємодію Служби безпеки України з державними і громадськими інституціями в процесі реалізації правоохоронної функції держави;
- узагальнити зарубіжний досвід реалізації правоохоронної функції держави та опрацювати можливості його адаптації в національну правову систему;

– обґрунтувати напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції Службою безпеки України в умовах режиму воєнного стану.

Об'єктом дослідження є правові відносини, які виникають в процесі реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України.

Методи дослідження. Основу дисертаційного дослідження складають як загальні, так і спеціальні методи наукового пізнання, застосування яких дало можливість комплексно підійти до вирішення поставлених завдань. Так, *логіко-семантичний* та *структурно-логічний* методи використовувалися з метою: розкриття сутності правоохоронної функції держави як об'єкта адміністративно-правового дослідження (підрозділ 1.1); з'ясування особливостей правоохоронної діяльності Служби безпеки України (підрозділ 1.1); розкриття сутності адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України (підрозділ 1.4); визначення структурних елементів адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України (підрозділ 1.4). Метод *документального аналізу* та *аналітичний* метод використовувалися для того, щоб: визначити місце Служби безпеки України в системі суб'єктів, що реалізують правоохоронну функцію держави (підрозділ 1.2); надати характеристику порядку застосування Службою безпеки України запобіжних заходів як складової правоохоронної функції держави (підрозділ 2.1). Щоб з'ясувати принципи та розкрити нормативні засади реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України (підрозділ 1.3); розкрити сутність контрольно-наглядових заходів Служби безпеки України як складової реалізації правоохоронної функції держави (підрозділ 2.2); охарактеризувати взаємодію Служби безпеки України з державними і громадськими інституціями в процесі реалізації правоохоронної функції держави (підрозділ 2.3) використовувалися *структурно-логічний* та *формально-юридичний* методи. *Порівняльно-правовий* метод застосовувався для того, щоб узагальнити зарубіжний досвід реалізації правоохоронної функції держави та опрацювати можливості його адаптації в національну правову систему (підрозділ 3.1). Щоб запропонувати напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції Службою безпеки України в умовах режиму воєнного стану (підрозділ 3.2) застосовувалися методи *моделювання* та *прогнозування*.

Науково-теоретичне підґрунтя роботи становлять праці фахівців із різних галузевих наук, зокрема: теорії держави і права, адміністративного, конституційного права тощо. Окрім того використовувалися також здобутки фахівців з інших дисциплін, наприклад: теорії управління, соціології, психології, філософії тощо.

Нормативно-правову основу дисертаційної роботи становлять Конституція України, спеціальні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, а також загальнодоступні відомчі нормативні документи Служби безпеки України.

Інформаційною та емпіричною базою дисертаційної роботи є науково-періодичні видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є однією із перших спроб на монографічному рівні, комплексно з'ясувати сутність та узагальнити особливості адміністративно-правових засад реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України, а також сформулювати науково-обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність СБУ взагалі, та в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків. Зокрема, в роботі:

вперше:

- сформульовано визначення поняття та виокремлено елементи адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України, до яких віднесено: державну правоохоронну політику; систему підзаконних нормативних документів; суб'єктів організаційної структури СБУ, які забезпечують виконання правоохоронної функції; адміністративно-правові інструменти (адміністративно-правові форми та методи);

- запропоновано авторське визначення поняття «контрольно-наглядові заходи Служби безпеки України як складові елементи реалізації правоохоронної функції держави», на основі чого наголошено, що реалізація цих заходів забезпечує здійснення СБУ цільової діяльності, як спеціально уповноваженого державного органу в сфері державної таємниці, обробки, зберігання та використання відомостей, які становлять службову інформацію, а також надають можливість упорядковувати та організовувати ефективну і законну діяльність внутрішніх складових власної системи;

удосконалено:

- розуміння переліку принципів реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України, до яких віднесено: верховенства права та законності; поваги до прав і гідності особи та рівного ставлення до людей; презумпції невинуватості; позапартійності СБУ; поєднання гласності та таємності; поєднання єдиначальності та колегіальності; інформування громадськості про результати діяльності;

- науковий підхід щодо узагальнення характерних ознак поняття правоохоронної функції держави, до яких віднесено такі: по-перше, спрямовується на забезпечення всеохоплюючого стану безпеки та правопорядку в Україні; по-друге, її реалізація покладається на спеціально уповноважених суб'єктів, – правоохоронні органи; по-третє, її втілення у життя передбачає попередження, профілактику та припинення правопорушень; по-четверте, реалізація правоохоронної функції пов'язана із застосуванням державного примусу;

- обґрунтування наукової думки про те, що адаптація діяльності Служби безпеки України до міжнародних вимог та стандартів правоохоронної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану передбачає поєднання двох

ключових підходів: з одного боку – забезпечення ефективної протидії актуальним воєнним загрозам, а з іншого – збереження в межах можливого тих демократичних гарантій і принципів, які визначають європейську систему безпеки та прав людини, а отже СБУ повинна діяти в рамках чітких правових процедур, орієнтуючись на принципи верховенства права, прозорості та пропорційності застосування силових заходів;

– визначення поняття запобіжних заходів як складової механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України, під якими запропоновано розуміти систему передбачених законодавством дій, операцій та процедур примусового характеру, які реалізуються СБУ в межах наданої їй законом компетенції з метою забезпечення ефективної реалізації покладених завдань, а також попередження та профілактики правопорушень, що складають предмет цільової діяльності СБУ;

– теоретичний підхід щодо характеристики таких напрямів взаємодії Служби безпеки України з державними і громадськими інституціями в процесі реалізації правоохоронної функції держави: 1) міжнародна співпраця (в тому числі наукова); 2) протидія та запобігання злочинності; 3) протидія деструктивній та підривній діяльності російської федерації; 4) інформаційна безпека; 5) просвітницька робота з населенням;

дістали подальшого розвитку:

– узагальнення переліку загальних (типових) ознак, які притаманні всім правоохоронним органам в цілому, та Службі безпеки України, зокрема: по-перше, це органи державної влади зі спеціальним статусом, що проявляється у відсутності чіткого віднесення останніх до тієї чи іншої гілки державної влади; по-друге, у своїй поточній діяльності правоохоронні органи виконують широке коло специфічних завдань, пов'язаних не тільки із наданням публічних послуг громадянам та реалізацією національної політики в тій чи іншій сфері, але й захистом прав, свобод, законних інтересів людини та держави; по-третє, правоохоронні органи володіють виключним набором повноважень правоохоронного та правозастосовного змісту, що включає право, з метою ефективного виконання покладених на них функцій, втручатись в роботу підприємств, установ та організацій у межах наданих законодавством, а також обмежувати права і свободи громадян, в тому числі шляхом застосування заходів примусу; по-четверте, працівники правоохоронних органів є особливим типом представників публічної влади, правовий статус яких відрізняється набором додаткових, подекуди, більш широких прав, обов'язків, обмежень, гарантій праці, пільг, тощо порівняно із іншими державними службовцями;

– твердження про те, що сучасний стан правового регулювання діяльності СБУ в рамках реалізації правоохоронної функції держави характеризується низкою викликів і недоліків, зокрема існує потреба у глибокому оновленні законодавства з урахуванням нових загроз безпеці держави, що обумовлені повномасштабною військовою агресією. Зокрема, значну увагу привертає питання балансу між широкими повноваженнями СБУ та гарантіями дотримання прав і свобод громадян, оскільки нерідко виникають дискусії щодо можливих зловживань і недостатнього контролю за діяльністю Служби;

– теза стосовно того, що взаємодія правоохоронних органів у протидії та запобіганні злочинності має вирішальне значення, оскільки лише за умови узгодженості дій вбачається можливим ефективно виявляти, розкривати й попереджати правопорушення, адже кожен правоохоронний орган має власні повноваження, ресурси та інформаційні можливості, але лише їхнє об'єднання забезпечує комплексний підхід до боротьби зі злочинністю, а тому їхня спільна робота дозволяє швидше реагувати на загрози, уникати дублювання функцій, формувати єдину стратегію та підвищувати довіру суспільства до системи правопорядку;

– обґрунтування, що досвід Великобританії у сфері реалізації правоохоронної функції держави цікавий, насамперед, своєю унікальною еволюцією інститутів та практик, які базуються на поєднанні традицій і гнучкості; особливістю британської моделі є принцип «поліція за згодою громадян», коли ефективність забезпечення безпеки залежить від підтримки населення та його співпраці з правоохоронними органами.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції використовуються та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя для здійснення подальших теоретико-прикладних досліджень, присвячених адміністративно-правовим засадам реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій діяльності* – для розробки нових та вдосконалення діючих законодавчих, підзаконних та відомчих нормативно-правових актів, нормами яких визначаються адміністративно-правові засади реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України;

– *правозастосовній діяльності* – з метою підвищення ефективності реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України;

– *освітньому процесі* – в процесі підготовки підручників, навчальних матеріалів, а також навчально-методичних та лекційних матеріалів з дисциплін: «Адміністративне право», «Правоохоронні органи», «Правоохоронна діяльність» тощо.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблематики та відповідні висновки оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.), «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Київ 14–15 листопада 2021 року), «Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики» (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок. Список використаних джерел містить 225 найменувань і займає 24 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, з'ясовано її зв'язок з науковими програмами, темами, сформульовано мету та завдання дослідження, виділено об'єкт і предмет, схарактеризовано методологічне підґрунтя, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено інформацію про апробацію результатів дослідження, а також визначено структуру й обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальні засади реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Правоохоронна функція держави як об'єкт адміністративного-правового дослідження та предмет діяльності Служби безпеки України»* розкрито етимологію поняття «функції держави», на основі чого зазначається, що це напрями її діяльності, своєрідні вектори роботи органів державної влади та їх посадових осіб, які визначаються системою однорідних завдань, принципів, особливостей, нормативно-правовими засадами, а також рядом інших аспектів. Реалізуючи їх, органи публічної адміністрації забезпечують усталений в суспільстві порядок життя населення.

Відмічається, що в системі функцій держави одне із ключових місць належить правоохоронній. Наведено такі ознаки правоохоронної функції держави: по-перше, спрямовується на забезпечення всеохоплюючого стану безпеки та правопорядку в Україні. Відмічено, що безпека – це стан захищеності суспільних та державних інтересів, який досягається за рахунок повної відсутності або максимальної мінімізації ризиків, які можуть вплинути на державний лад, стан дотримання прав та інтересів людей, фізичне благополуччя населення та інші важливі аспекти його життєдіяльності. В свою чергу правопорядок є детермінантою безпеки та являє собою стан за якого кожен представник соціуму, а також публічного сектору неухильно слідує вимогам Конституції та законодавства України, сумлінно виконує покладені на нього обов'язки, а також реалізує свої права в установлених рамках, не порушуючи інтереси та права інших суб'єктів; по-друге, її реалізація покладається на спеціалізовано уповноважених суб'єктів, – правоохоронні органи. Відмічено, що правовий статус таких суб'єктів регламентовано спеціальним законодавством, а служба в них – це державна служба особливого різновиду. Даним органам надають в розпорядження специфічні юридичні важелі впливу на суспільство, а також підприємства, установи та організації за рахунок чого вони підтримують і забезпечують безпеку та правопорядок; по-третє, її втілення у життя передбачає попередження, профілактику та припинення правопорушень; по-четверте, реалізацію правоохоронної функції пов'язано із застосуванням державного примусу. В аспекті здійснення правоохоронної функції примус є одним з центральних методів, адже дозволяє за допомогою імперативних, прямих велінь спрямовувати поведінку соціальної спільноти та окремих осіб, зупиняти вчинювані ними правопорушення, притягати їх до відповідальності і, таким чином, забезпечувати та підтримувати безпеку, правопорядок у державі.

Сформульовано авторське визначення поняття правоохоронна функція держави. Наголошено, що правоохоронна функція має комплексний державно-владний характер та широкий адміністративно-правовий інструментарій здійснення, який доступний окремому переліку різноманітних за своїм статусом і компетенцією суб'єктів, у тому числі Службі безпеки України.

У підрозділі 1.2 «Місце Служби безпеки України в системі суб'єктів, що реалізують правоохоронну функцію держави» акцентується увага на тому, що реалізація правоохоронної функції держави передбачає здійснення діяльності спеціальним колом спеціально уповноважених суб'єктів, – правоохоронних органів, які є різними за своїм правовим статусом та притаманними йому повноваженнями. Кожній подібній організації належить власна роль у чіткій відповідності, до якої вони організовують та проводять свою цільову діяльність. Відповідне місце в системі суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави відведено Службі безпеки України.

Виокремлено типові ознаки, притаманні всім правоохоронним органам в цілому, та Службі безпеки України, зокрема: по-перше, правоохоронні органи – це органи державної влади зі спеціальним статусом, що проявляється у відсутності чіткого віднесення останніх до тієї чи іншої гілки державної влади; по-друге, в своїй поточній діяльності правоохоронні органи виконують широке коло специфічних завдань, пов'язаних не тільки із наданням публічних послуг громадянам та реалізацією національної політики в тій чи іншій сфері, але й захистом прав, свобод та законних інтересів людини та держави; по-третє, правоохоронні органи володіють виключним набором повноважень правоохоронного та правозастосовного змісту. Зокрема це включає право, з метою ефективного виконання покладених на них функцій, втручатись в роботу підприємств, установ та організацій у межах наданих законодавством, а також обмежувати права і свободи громадян, в тому числі шляхом застосування заходів примусу; по-четверте, працівники правоохоронних органів є особливим типом представників публічної влади, правовий статус яких відрізняється набором додаткових, подекуди, більш широких прав, обов'язків, обмежень, гарантій праці, пільг, тощо порівняно із державними службовцями загального виду.

Здійснено комплексний аналіз норм чинного законодавства, що регулює діяльність Служби безпеки України взагалі, та в частині реалізації нею правоохоронної функції держави, зокрема. Аргументовано, що Служба безпеки України займає одне із ключових місць в системі суб'єктів, що реалізують правоохоронну функцію держави. Наведено низку аргументів, що підтверджують дану тезу.

У підрозділі 1.3 «Принципи та нормативні засади реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України» розкриваються теоретичні підходи щодо тлумачення поняття «принцип». Запропоновано авторське визначення принципів реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України. До переліку таких принципів віднесено: верховенства права та законності; поваги до прав і гідності особи та рівного ставлення до людей; презумпції невинуватості; позапартійності СБУ; поєднання гласності та

таємності; поєднання єдиноначальності та колегіальності; інформування громадськості про результати діяльності.

Аргументовано, що принципи верховенства права та законності вимагають, щоб керівним аспектом діяльності Служби безпеки України при реалізації правоохоронної та інших функцій було право, формалізоване у вигляді положень нормативно-правових актів. Функціонування всієї структури Служби має відбуватись лише з огляду на закладені в юридичних нормах повноваження та в жодному разі не виходити за їх рамки. Це особливо стосується заходів примусового характеру, які обмежують права та свободи громадян з ціллю забезпечення безпеки і правопорядку на території держави.

Окремі відмічено, що, як правовий принцип реалізації СБУ правоохоронної функції держави, презумпція невинуватості полягає у тому, що у своїй роботі органи та підрозділи Служби безпеки України та їх посадові особи зобов'язані ставитись до всіх, без винятку, фізичних осіб об'єктивно, не допускати передчасних висновків стосовно вини та причетності до вчинення кримінальних та інших правопорушень, окрім як за наявності прямих доказів, отриманих в установленому законодавством порядку. Це виступає додатковою гарантією того, що невинну особу не буде притягнуто до юридичної відповідальності, в той час як дійсно винна уникне покарання.

Аргументовано, що відповідно до принципу поєднання гласності та таємності, Служба безпека України поєднує в своїй діяльності різноманітні методи роботи, окремі з яких допускають повне та оперативне інформування суспільства про хід та особливості їх реалізації, однак при цьому окремі заходи проводяться таємно, що передбачає можливість отримання обмеженого кола відомостей про них, або повну заборону цього. Прикладом є різноманітні заходи в рамках оперативно-розшукової діяльності, інформація стосовно яких – це державна або службова таємниця.

Здійснено комплексний аналіз норм чинного законодавства, яке регулює питання реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України, на основі чого зазначено, що воно характеризується комплексністю, та, водночас, суперечливістю. Його основу становить Конституція України, яка визначає загальні принципи організації та діяльності органів державної влади, у тому числі тих, що здійснюють правоохоронну діяльність. Базовим спеціальним актом є Закон України «Про Службу безпеки України», який закріплює її статус як державного правоохоронного органу спеціального призначення, підзвітного Президенту України та підконтрольного Верховній Раді. Окрему, і важливу групу складають відомчі нормативні документи СБУ, однак, з огляду на специфіку її правового статусу, доступ до останніх є обмеженим. Водночас відзначено, що сучасний стан правового регулювання діяльності СБУ за відповідним напрямом характеризується низкою викликів і недоліків. Наведено перелік відповідних прогалин.

У підрозділі 1.4 *«Сутність і структура адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України»* з'ясовується етимологія категорії «механізм», на основі чого обґрунтовано, що це багатозначне, міжгалузеве поняття, яке уживається в

прямому та переносному сенсі, а саме: а) як сукупність функціональних елементів технічного пристрою, приладу, машини, за рахунок яких забезпечується рух, функціонування; б) як сукупність самостійних, об'єднаних спільною метою елементів, що в сукупності формують новий функціонуючий об'єкт. Відмінною характеристикою механізму, що відмежовує його від таких суміжних категорій як система або структура, є високий ступінь індивідуальності його складових. Елементи механізму – це завжди цілком самостійні, взаємо незалежні пристрої, явища, засоби або інші об'єкти, які у поєднанні функціонують як єдине ціле.

Особливу увагу приділено розкриттю сутності поняття «адміністративно-правовий механізм», на основі чого сформовано авторський підхід щодо тлумачення категорії адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України.

Акцентовано увагу на тому, що реалізуючи правоохоронну функцію держави, Службою безпеки України застосовуються різноманітні адміністративно-правові інструменти як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Наприклад, з метою впорядкування своєї роботи СБУ проводить моніторинг, планування дій, збір та аналіз інформації, налагодження взаємодії з органами та підрозділами інших правоохоронних відомств, координацію роботи власної організаційної структури тощо. Відповідні інструменти застосовуються для виявлення та припинення правопорушень, які відповідно до компетенції СБУ, є предметом правоохоронної діяльності її органів та підрозділів, наприклад, контрольно-наглядові, запобіжні та інші заходи.

У підсумку узагальнено, що структура адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції Службою безпеки України складається з державної правоохоронної політики, системи підзаконних нормативних документів, суб'єктів організаційної структури СБУ, які забезпечують виконання правоохоронної функції, а також адміністративно-правових інструментів – форм та методів відповідно.

Розділ 2 «Характеристика адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Порядок застосування запобіжних заходів як складової правоохоронної функції держави Службою безпеки України»* акцентується увага на тому, що правоохоронна функція держави знаходить вираження у численних та цілком різних за змістом та порядком проведення заходах. Більшість з них спрямована на припинення тих чи інших правопорушень та притягнення винних у їх вчиненні осіб до юридичної відповідальності, адже саме подібні діяння становлять найбільший ризик та максимально шкодять безпеці і правопорядку. Разом із тим, не менш важливим є попередження та профілактика протиправних діянь за що відповідає окрема система запобіжних заходів. Вони дозволяють не просто мінімізувати шкоду, але й в окремих випадках фактично не допустити розвиток та доведення до кінця антисоціального умислу. Подібні заходи мають місце в роботі всіх правоохоронних органів, але в рамках діяльності Служби безпеки України відрізняються особливим порядком застосування та обсягами.

Розкрито етимологію понять «заходи», «запобігання», на основі чого констатовано, що запобіжні заходи відіграють важливу роль у діяльності органів державної влади різних гілок та сфери діяльності. Однак практично в усіх контекстах вони представляють дії та операції передчасного характеру, тобто такі, що застосовуються для відвернення якоїсь іншої події або забезпечення якогось юридично значимого явища, наприклад, прав та свобод. Так, в процесуальній царині заходи запобігання застосовуються для забезпечення збереження доказової бази, її захисту від знищення, а також зупинки потенційного порушення законних інтересів сторін юридичного спору; в адміністративній – примусові заходи направлені на забезпечення виконання суб'єктами владних повноважень своїх завдань та функцій. При цьому в усіх випадках останні прямо встановлюються та визначаються нормативними положеннями. Через це суб'єктам владних повноважень доступні лише ті, які прямо передбачені законодавством та віднесені до їх компетенції. З огляду на зазначене вище, запропоновано авторське визначення поняття «запобіжні заходи, як складові механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України».

Розкрито положення норм чинного законодавства, яке регулює реалізацію запобіжних заходів Службою безпеки України в рамках реалізації правоохоронної функції держави.

У підсумку зазначено, що Служба безпеки України концентрує в межах своєї компетенції досить широкий набір різноманітних запобіжних заходів, які застосовуються органами і підрозділами, що входять до її структури в рамках реалізації правоохоронної функції держави. Такі заходи мають різний зміст, цілі, порядок, а також нормативні підстави застосування. Наприклад, заходи профілактики правопорушень застосовуються в рамках поточної роботи Служби безпеки України та передбачають взаємодію із громадськістю з метою виховання громадян у дусі поваги до законів та нетерпимості до порушень безпеки і правопорядку.

У підрозділі 2.2 «Контрольно-наглядові заходи Служби безпеки України як складової реалізації правоохоронної функції держави» вказується, що окрім заходів запобігання та припинення, до визначеної законодавством компетенції Служби безпеки України відноситься право здійснювати різні контрольно-наглядові операції, дії та процедури, що мають унікальний характер адже стосуються сфер діяльності, недоступних для впливу з боку інших носіїв державної влади.

Здійснено аналіз наукових поглядів вчених щодо тлумачення понять «контроль», «нагляд», «державний контроль», «державний нагляд», що дало можливість дійти висновку, що: державний нагляд – це регламентована законодавчими та іншими нормативно-правовими актами сукупність заходів, які здійснюються уповноваженим органом державної влади з метою спостереження та аналізу діяльності піднаглядного об'єкту з метою виявлення порушень законності та притягнення винних у їх вчиненні осіб до відповідного різновиду юридичної відповідальності. В свою чергу, контроль, являє собою систему урегульованих законодавством України заходів, у тому числі примусового

характеру, які реалізуються уповноваженими на їх застосування органами державної влади з метою перевірки та корегування оперативної діяльності підконтрольного об'єкту, а також виявлення та припинення порушень законності в його роботі і притягнення винних у їх вчиненні осіб до юридичної відповідальності. Тобто державний контроль є більш глибокою категорією, яка призначається не тільки для маркування відступу від букви закону, але й удосконалення порядку дій окремих осіб, діяльності підконтрольних підприємств, установ та організацій.

Проведений аналіз дав можливість сформулювати авторське визначення поняття «контрольно-наглядові заходи Служби безпеки України як складової реалізації правоохоронної функції держави». Наголошено, що вказані заходи мають більш специфічний характер та вужчу сферу застосування порівняно із заходами запобіжними. Водночас їх реалізація забезпечує здійснення СБУ цільової діяльності, як спеціально уповноваженого державного органу в сфері забезпечення державної таємниці, обробки, зберігання та використання відомостей, які становлять службову інформацію, а також надають можливість упорядковувати та організовувати ефективну і законну роботу внутрішніх складових власної системи.

У підрозділі 2.3 *«Взаємодія Служби безпеки України з державними і громадськими інституціями в процесі реалізації правоохоронної функції держави»* зазначається, що забезпечення ефективного виконання Службою безпеки України правоохоронної функції держави обумовлює необхідність взаємодії з іншими державними і громадськими інституціями. На основі розкриття етимології поняття «взаємодія» наголошується, що під взаємодією Служби безпеки України з державними і громадськими інституціями в процесі реалізації правоохоронної функції держави найбільш доцільно розуміти врегульовану нормами чинного законодавства спільну, взаємоузгоджену, цілеспрямовану та скоординовану практичну діяльність, яка реалізується СБУ разом з іншими державними та недержавними інституціями з метою забезпечення якісного, ефективного та повноцінного виконання ними правоохоронної функції держави, а відтак вона спрямована на забезпечення національної безпеки, охорону конституційного ладу, захист суверенітету й територіальної цілісності України, дотримання прав і свобод людини та громадянина.

Зауважено, що з огляду на специфіку правового статусу Служби безпеки України, а також кола завдань, які реалізуються нею в рамках реалізації правоохоронної функції держави, можна констатувати, що досліджувана взаємодія реалізується за декількома важливим напрямками: 1) міжнародна співпраця (в тому числі наукова); 2) протидія та запобігання злочинності; 3) протидія деструктивній та підривній діяльності російської федерації; 4) інформаційна безпека; 5) просвітницька робота з населенням. Саме за вказаними напрямками було розкрито ключові аспекти взаємодії СБУ з державними і громадськими інституціями в процесі реалізації правоохоронної функції держави.

У підсумку сформовано авторське бачення щодо характерних особливостей взаємодії Служби безпеки України з державними і громадськими інституціями в процесі реалізації правоохоронної функції держави.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Зарубіжний досвід реалізації правоохоронної функції держави та можливості його адаптації в національну правову систему»* обґрунтовано важливість та необхідність вивчення зарубіжного досвіду реалізації правоохоронної функції держави.

Аргументовано, що досвід Великобританії у сфері реалізації правоохоронної функції держави цікавий, насамперед, своєю унікальною еволюцією інститутів та практик, які базуються на поєднанні традицій і гнучкості. Система правопорядку тут розвивалася без різких революційних змін, а шляхом поступового вдосконалення, що дало змогу виробити високу довіру суспільства до поліції та судових органів. Особливістю британської моделі є принцип «поліція за згодою громадян», коли ефективність забезпечення безпеки залежить від підтримки населення та його співпраці з правоохоронними органами. Підкреслено, що досвід Франції у реалізації правоохоронної функції держави цікавий, насамперед, поєднанням сильних централізованих традицій і сучасних демократичних принципів. Французька модель вирізняється подвійною структурою правоохоронних органів, де національна поліція підпорядковується Міністерству внутрішніх справ, а жандармерія має військовий статус і виконує завдання переважно у сільських районах та на стратегічних об'єктах. Така організація забезпечує широкий спектр державного контролю і дає змогу оперативно реагувати на різні типи викликів.

Окрему увагу приділено досвіду США, що дало можливість аргументувати, що дана держава поєднує високий рівень децентралізації з розвиненою системою контролю й підзвітності. Американська правоохоронна модель базується на принципі федералізму, що означає існування великої кількості різнорівневих органів – від федеральних агентств до місцевих поліцейських департаментів. Це створює своєрідну конкуренцію між структурами та дозволяє забезпечувати оперативність реагування на правопорушення з урахуванням особливостей конкретних регіонів. Водночас США відомі акцентом на професіоналізації правоохоронних органів: підготовка кадрів, використання сучасних технологій, застосування криміналістичних методів та інформаційних систем, що значно підвищують ефективність їхньої діяльності.

Сформульовано авторське бачення щодо можливостей використання відповідного зарубіжного досвіду реалізації правоохоронної функції держави в українських правових реаліях.

У підрозділі 3.2 *«Напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції Службою безпеки України в умовах режиму воєнного стану»* розкриваються положення норм чинного законодавства та аналізується правозастосовна практика, на основі чого вказується, що запровадження воєнного стану істотно позначилося і на

виконанні правоохоронної функції держави органами та підрозділами Служби безпеки України. Якщо в мирний час в роботі СБУ акцент робився, переважно, на виявленні та розслідуванні злочинів, пов'язаних із посяганням на державну безпеку, тероризмом чи шпигунством, то в умовах війни ці завдання набули ще більшої актуальності та розширилися у практичному вимірі. СБУ зосередила свою роботу на протидії диверсійно-розвідувальній діяльності, викритті ворожих агентурних мереж та запобіганні внутрішнім загрозам, що можуть дестабілізувати ситуацію в країні. Воєнний стан дозволив Службі оперативніше застосовувати спеціальні заходи, зокрема, контррозвідувальні та антитерористичні інструменти, а також координувати свою діяльність із Збройними Силами України, Національною гвардією та іншими військовими формуваннями.

Констатовано необхідність удосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції Службою безпеки України в умовах режиму воєнного стану. Зауважено, що з огляду на закритість організаційної структури СБУ, а також специфіку завдань, які вона виконує в умовах воєнного стану, ми не можемо опрацювати напрями покращення відомчої нормативно-правової бази, а відтак, звернено увагу на базові аспекти, які, як вбачається, позитивним чином позначаються на вирішенні існуючих проблем в роботі цього державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями.

З метою вдосконалення відповідного регулювання запропоновано забезпечити подальшу адаптацію діяльності Служби безпеки України до міжнародних вимог та стандартів, що передбачає поєднання двох ключових підходів: з одного боку – забезпечення ефективної протидії актуальним воєнним загрозам, а з іншого – збереження в межах можливого тих демократичних гарантій і принципів, які визначають європейську систему безпеки та забезпечення прав людини. Це означає, що СБУ повинна діяти в рамках чітких правових процедур, орієнтуючись на верховенство права, прозорість і пропорційність застосування силових заходів. У практичному вимірі йдеться про необхідність дотримання міжнародних стандартів поводження з затриманими, забезпечення належного судового контролю за спецзаходами, координацію з міжнародними партнерами та інтеграцію у спільні безпекові формати.

Доведено необхідність розробки «Типового положення про порядок взаємодії СБУ з іншими правоохоронними органами в умовах воєнного стану». Вказаний нормативно-правовий акт, як вбачається, має визначати засади чіткого розподілу повноважень та механізми координації, аби уникати дублювання функцій і забезпечити оперативність спільних дій. У документі запропоновано закріпити провідну роль СБУ як координатора, що означає її право ініціювати спільні заходи, визначати пріоритети у сфері протидії розвідувально-підривній діяльності, диверсіям, тероризму та кіберзагрозам, а також формувати єдині оперативні плани дій.

Акцентовано увагу на тому, що посилення дотримання прав, свобод та інтересів громадян у діяльності Служби безпеки України можливе лише за умови гармонійного поєднання ефективності виконання завдань у сфері національної

безпеки з безумовною повагою до людини як найвищої соціальної цінності. Це передбачає зміцнення демократичного цивільного контролю над діяльністю СБУ, прозорість і підзвітність її рішень у межах, що не шкодять державній таємниці, а також чітке дотримання принципу верховенства права.

Запропоновано переглянути організаційно-штатну структуру СБУ з урахуванням сучасних викликів та загроз. Зазначене має базуватися на поєднанні гнучкості та централізації управління. Сучасні загрози вимагають від СБУ не лише класичних функцій контррозвідки та захисту державної таємниці, а й здатності діяти як координуючий центр у сфері кібербезпеки, протидії інформаційним операціям та запобігання внутрішнім диверсіям. Тому доцільним є посилення аналітичних підрозділів, які б оперативно узагальнювали розвіддані з різних джерел і забезпечували керівництво держави актуальною інформацією для ухвалення рішень.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у тому, щоб встановити сутність та розкрити особливості адміністративно-правових засад реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України, на основі чого сформулювати науково-обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність СБУ взагалі, та в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

1. Під правоохоронною функцією держави запропоновано розуміти окремий напрям діяльності держави, який реалізується спеціальними, правоохоронними органами, що уповноважені законодавством на здійснення адміністративно-правових та інших інструментів попередження, профілактики та припинення правопорушень, а також ліквідацію детермінантів протиправних проявів з метою забезпечення всеохоплюючого стану безпеки і правопорядку на території всієї України. Правоохоронна функція має комплексний державно-владний характер та широкий адміністративно-правовий інструментарій здійснення, який доступний окремому колу різноманітних за своїм статусом і компетенцією суб'єктів, у тому числі Службі безпеки України. Зазначене, в свою чергу, підкреслює той факт, що правоохоронна функція є важливим об'єктом адміністративно-правового дослідження.

2. Узагальнено, що Служба безпеки України займає особливе місце в системі правоохоронних органів держави, що обумовлено особливостями її правового статусу та специфікою завдань, які Служба виконує. Безпосередньо СБУ здійснює розслідування кримінальних правопорушень, оперативно-розшукову, адміністративну, контррозвідвальну та іншу діяльність з метою боротьби із правопорушеннями, які посягають на державну безпеку та територіальну цілісність країни. СБУ характеризується спеціальним статусом, який забезпечує її самостійність та незалежність від ключових гілок державної

влади та підпорядкованістю Президенту України безпосередньо. Викладене підкреслює специфіку процесу реалізації правоохоронної функції Службою безпеки України для якого характерна наявність спеціального набору завдань, принципів та нормативно-правової основи, яка, переважно, є засекреченою.

3. З'ясовано, що під принципами реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України найбільш доцільно розуміти сукупність центральних, вихідних, фундаментальних, розчинених у нормативному матеріалі начал та ідей, які формують основу правового регулювання та процесу провадження СБУ діяльності щодо забезпечення безпеки та правопорядку на території нашої держави. До переліку відповідних принципів віднесено: принцип верховенства права та законності; принцип поваги до прав і гідності особи та рівного ставлення до людей; принцип презумпції невинуватості; принцип позапартійності Служби безпеки України; принцип поєднання гласності та таємності; принцип поєднання єдиначальності та колегіальності; принцип інформування громадськості.

Обґрунтовано, що правове регулювання реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України характеризується комплексністю, та, водночас, суперечливістю. Його основу становить Конституція України, яка визначає загальні принципи організації та діяльності органів державної влади, у тому числі тих, що здійснюють правоохоронну діяльність. Базовим спеціальним актом є Закон України «Про Службу безпеки України», який закріплює її статус як державного правоохоронного органу спеціального призначення, підзвітного Президенту України та підконтрольного Верховній Раді. Окрему групу складають відомчі нормативні документи СБУ, однак, з огляду на специфіку її правового статусу, доступ до останніх є обмеженим. Водночас, акцентовано увагу на тому, що не можна не відзначити, що сучасний стан правового регулювання діяльності СБУ за відповідним напрямом характеризується низкою викликів і недоліків, зокрема існує потреба у глибокому оновленні законодавства з урахуванням нових загроз безпеці держави, що обумовлені повномасштабною військовою агресією. Значну увагу привертає питання балансу між широкими повноваженнями СБУ та гарантіями дотримання прав і свобод громадян, оскільки нерідко виникають дискусії щодо можливих зловживань і недостатнього контролю за діяльністю Служби. У цьому контексті важливим є забезпечення подальшої реформи СБУ.

4. Встановлено, що адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України – це система взаємопов'язаних, взаємодоповнюючих та залежних одне від одного адміністративно-правових явищ, інститутів та інших юридично-значимих елементів, за допомогою яких організовуються умови та здійснюється безпосередня реалізація СБУ визначених законодавством функціональних завдань, що сприяє підтриманню високого рівня безпеки та правопорядку на території всієї держави. До елементів даного механізму віднесено: державну правоохоронну політику; систему підзаконних нормативно-правових актів; суб'єктів організаційної структури СБУ, які забезпечують виконання

правоохоронної функції; адміністративно-правові інструменти (адміністративно-правові форми та методи).

5. Відмічено, що Служба безпеки України концентрує в межах своєї компетенції досить широкий набір різноманітних запобіжних заходів, які застосовуються органами і підрозділами, що входять до її структури в рамках реалізації правоохоронної функції держави. Такі заходи мають різний зміст, цілі, порядок, а також нормативні підстави застосування. Так, заходи профілактики правопорушень застосовуються в рамках поточної діяльності Служби та передбачають взаємодію із громадськістю з метою виховання громадян у дусі поваги до законів та нетерпимості до порушень безпеки і правопорядку. Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення застосовуються в контексті притягнення винних до адміністративної відповідальності з метою забезпечення доказів, припинення вчинення вже розпочатих та попередження потенційних правопорушень конкретною особою. В свою чергу забезпечувальні заходи боротьби з тероризмом та контррозвідувальної діяльності вимагають спеціального порядку застосування та підстав. Перше пов'язано із режимом воєнного стану, в рамках якого вони мають законний характер. Заходи контррозвідувального змісту застосовуються виключно за наявності підстав контррозвідувальної діяльності та в рамках контррозвідувальних справ. Загалом, наголошено, що запобіжні заходи СБУ, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції – це одні з найчисленніших операцій, дій та процедур цього органу, адже вони дають можливість відвернути негативні явища, які можуть вплинути на державну безпеку та конституційний лад, а також попередити потенційну шкоду суспільству та кожному окремому індивіду.

6. Доведено, що контрольно-наглядові заходи Служби безпеки України, як складові елементи реалізації правоохоронної функції держави, – це сукупність регламентованих законодавством дій, операцій та процедур, що здійснюються спеціально уповноваженими на їх проведення структурними органами та підрозділами СБУ з метою виявлення порушень норм законодавства і встановлених ними стандартів, правил та вимог в роботі органів публічного управління, підприємств, установ та організацій, окремих фізичних та посадових осіб, діяльність яких Служба зобов'язана аналізувати та перевіряти. Реалізація цих заходів забезпечує здійснення СБУ цільової діяльності, як спеціально уповноваженого державного органу в сфері державної таємниці, обробки, зберігання та використання відомостей, які становлять службову інформацію, а також надають можливість упорядковувати та організовувати ефективно і законне функціонування внутрішніх складових власної системи.

7. Констатовано, що під взаємодією Служби безпеки України з державними і громадськими інституціями в процесі реалізації правоохоронної функції держави найбільш доцільно розуміти врегульовану нормами чинного законодавства спільну, взаємоузгоджену, цілеспрямовану та скоординовану практичну діяльність, яка реалізується СБУ разом з іншими державними та недержавними інституціями з метою забезпечення якісного, ефективного та повноцінного виконання ними правоохоронної функції держави, а відтак, вона спрямована на забезпечення національної безпеки, охорону конституційного

ладу, захист суверенітету й територіальної цілісності України, дотримання прав і свобод людини та громадянина.

Узагальнено, що взаємодія Служби безпеки України з державними і громадськими інституціями у процесі реалізації правоохоронної функції держави має низку особливостей, зумовлених як специфікою діяльності самої СБУ, так і загальною системою забезпечення національної безпеки. До переліку таких специфічних властивостей запропоновано віднести: по-перше, носить комплексний характер, оскільки відповідно до свого правового статусу СБУ виконує завдання у сферах контррозвідувальної діяльності, боротьби з тероризмом, кіберзагрозами, захисту державної таємниці, економічної безпеки, що обумовлює необхідність співпраці із широким колом суб'єктів (органів державної влади, підприємств, організацій, окремих громадян тощо); по-друге, у відповідній взаємодії СБУ, переважно, має координаційно-організаційні повноваження, а відтак, окрім власних функцій, вона забезпечує виконання завдань іншими відомствами, з якими співпрацює; по-третє, в процесі реалізації правоохоронної функції держави СБУ взаємодіє з громадськими об'єднаннями, експертними середовищами, ЗМІ для підвищення рівня правосвідомості громадян, формування культури безпеки, протидії дезінформації та розбудови довіри до правоохоронних органів; по-четверте, співпраця будується на принципах законності, балансу між захистом прав людини та інтересів держави, а також відповідальності кожного учасника взаємодії за результати спільної діяльності; по-п'яте, СБУ активно взаємодіє з міжнародними організаціями та правоохоронними структурами інших держав, що, в свою чергу, відображається на внутрішній взаємодії з українськими державними та громадськими інституціями.

8. Обґрунтовано, що для України цікавим є такий зарубіжний досвід реалізації правоохоронної функції держави: по-перше, децентралізація системи правоохоронних органів, що значно підвищує ефективність та швидкість реагування на локальні проблеми; по-друге, активна співпраця правоохоронців з місцевими жителями, орієнтація на попередження правопорушень, а не лише на їх розслідування; по-третє, підвищення якості підготовки кадрів, створення чіткої системи професійного росту, розвиток військових формувань з правоохоронними функціями; по-четверте, використання сучасних інформаційних систем для обміну даними між різними підрозділами поліції та швидкої ідентифікації злочинців; по-п'яте, забезпечення публічного доступу до звітності про діяльність правоохоронних органів.

9. З метою вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції Службою безпеки України в умовах режиму воєнного стану, запропоновано:

- адаптувати діяльність (та нормативно-правової бази) СБУ до міжнародних вимог та стандартів правоохоронної діяльності;

- розробити Типове положення про порядок взаємодії СБУ з іншими правоохоронними органами в умовах воєнного стану. Вказаний нормативно-правовий акт, як вбачається, має визначати засади чіткого розподілу

повноважень та механізми координації, аби уникати дублювання функцій і забезпечити оперативність спільних дій;

– розширювати міжнародну взаємодію СБУ, оскільки саме у цей період безпекові виклики набувають глобального характеру і виходять за межі виключно національної юрисдикції. Розвиток такої взаємодії має відбуватися на основі стратегічного партнерства з іноземними спецслужбами, правоохоронними органами та міжнародними організаціями з урахуванням пріоритету захисту національних інтересів України та водночас дотриманням міжнародних норм і стандартів;

– забезпечити посилення дотримання прав, свобод та інтересів громадян в діяльності Служби безпеки України. Це, перш за все, передбачає зміцнення демократичного цивільного контролю над діяльністю СБУ, прозорість і підзвітність її рішень у межах, що не шкодять державній таємниці, а також чітке дотримання принципу верховенства права;

– переглянути організаційно-штатну структуру СБУ з урахуванням сучасних викликів та загроз, зокрема доцільним є посилення аналітичних підрозділів, які б оперативно узагальнювали розвіддані з різних джерел і забезпечували керівництво держави актуальною інформацією для ухвалення рішень;

– вдосконалити систему кадрового забезпечення, зокрема відбір кадрів у цей період має ґрунтуватися не лише на професійних знаннях і базовій підготовці, а й на психологічній стійкості, готовності працювати в умовах підвищеного ризику та здатності швидко приймати рішення в нестандартних ситуаціях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Погасій Ю.М. Види контрольно-наглядових заходів Служби безпеки України як складової реалізації правоохоронної функції держави. *Юридична наука*. 2020. № 3. Т. 2. С. 233–237.

2. Погасій Ю.М. Правоохоронна функція держави як об'єкт адміністративного-правового дослідження та предмет діяльності Служби Безпеки України. *KELM*. 2022. № 7(51). С. 420–424 (Республіка Польща).

3. Погасій Ю.М. Порядок застосування запобіжних заходів як складової правоохоронної функції держави Службою Безпеки України. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 610–615.

4. Погасій Ю.М. Принципи реалізації правоохоронної функції держави Службою Безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. С. 725–727.

5. Погасій Ю.М. Сутність адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 3. С. 296–300.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Погасій Ю.М. Місце Служби безпеки України в системі суб'єктів, що реалізують правоохоронну функцію держави. *Виклики сучасності та наукові*

підходи до їх вирішення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 12–13 серп. 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 232–234.

7. Погасій Ю.М. Нормативні засади реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ 14–15 листоп. 2021 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 134–136.

8. Погасій Ю.М. До визначення поняття контрольньо-наглядових заходів Служби безпеки України як складової реалізації правоохоронної функції держави. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 21–22 лют. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 139–141.

АНОТАЦІЯ

Погасій Ю.М. Адміністративно-правові засади реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2025.

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягало у тому, щоб встановити сутність та розкрити особливості адміністративно-правових засад реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України, на основі чого сформулювати науково-обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність СБУ взагалі, та в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема.

Розкрито сутність правоохоронної функції держави як об'єкт адміністративно-правового дослідження та предмет діяльності Служби безпеки України. Визначено місце Служби безпеки України в системі суб'єктів, що реалізують правоохоронну функцію держави. З'ясовано принципи та розкрито нормативні засади реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України. Встановлено сутність та структуру адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави Службою безпеки України. Надано характеристику порядку застосування запобіжних заходів як складової правоохоронної функції держави Службою безпеки України. Розкрито сутність контрольньо-наглядових заходів Служби безпеки України як складової реалізації правоохоронної функції держави. Надано характеристику взаємодії Служби безпеки України з державними і громадськими інституціями в процесі реалізації правоохоронної функції держави. Узагальнено зарубіжний досвід реалізації правоохоронної функції держави та опрацьовано можливості його адаптації в національну правову систему. З'ясовано напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції Службою безпеки України в умовах режиму воєнного стану.

Ключові слова: функції, правоохоронна функція держави, адміністративне право, Служба безпеки України, завдання, принципи, правові засади, структура, адміністративно-правовий механізм, запобіжні заходи, контрольно-наглядові заходи, взаємодія, координація, правоохоронні органи, громадські інституції, зарубіжний досвід, удосконалення, адміністративно-правове регулювання.

SUMMARY

Pogashiy Yu.M. Administrative and legal principles of the implementation of the law enforcement function of the state by the Security Service of Ukraine. – *Qualification scientific work in the form of a manuscript.*

Dissertation for the degree of candidate of legal sciences in the specialty 12.00.07 «Administrative law and process; financial law; information law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2025.

The dissertation work presents a theoretical generalization and a new solution to the scientific task, which was to establish the essence and reveal the features of the administrative and legal principles of the implementation of the law enforcement function of the state by the Security Service of Ukraine, on the basis of which to formulate scientifically substantiated proposals and recommendations aimed at improving the administrative legislation that regulates the activities of the SBU in general, and in the conditions of the legal regime of martial law, in particular.

The essence of the law enforcement function of the state as an object of administrative and legal research and the subject of the activity of the Security Service of Ukraine is revealed. The place of the Security Service of Ukraine in the system of entities that implement the law enforcement function of the state is determined. The principles and regulatory framework for the implementation of the law enforcement function of the state by the Security Service of Ukraine are clarified and disclosed. The essence and structure of the administrative and legal mechanism for the implementation of the law enforcement function of the state by the Security Service of Ukraine are established. The procedure for applying preventive measures as a component of the law enforcement function of the state by the Security Service of Ukraine is described. The essence of the control and supervisory measures of the Security Service of Ukraine as a component of the implementation of the law enforcement function of the state is revealed. The interaction of the Security Service of Ukraine with state and public institutions in the process of implementing the law enforcement function of the state is described. Foreign experience in implementing the law enforcement function of the state is summarized and the possibilities of its adaptation into the national legal system are worked out. The directions for improving the administrative and legal regulation of the implementation of law enforcement functions by the Security Service of Ukraine under martial law have been clarified.

Keywords: functions, law enforcement function of the state, administrative law, Security Service of Ukraine, tasks, principles, legal foundations, structure, administrative and legal mechanism, preventive measures, control and supervisory measures, interaction, coordination, law enforcement agencies, public institutions, foreign experience, improvement, administrative and legal regulation.